

YTTRANDE

Dnr S2025/01127

Regeringskansliet
Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se

Stockholm den 31 oktober 2025

Betänkandet Ansvaret för hälso- och sjukvården (SOU 2025:62)

Sammanfattning

SPF Seniorerna stöder förslagen om stärkt statlig styrning av hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjning, läkemedel, vaccinationer, screening, rättspsykiatrisk vård och luftburen ambulanssjukvård och luftburna sjuktransporter.

Allmänt

Staten behöver ta ett tydligare ansvar för hälso- och sjukvården så att vården lever upp till kraven att vara likvärdig och jämlik för patienterna. Därför stöder vi förslagen om statligt ansvar för de sex områden som Vårdansvarskommittén enats om. Det är ett gott betyg till riksdagspartierna att ha kommit överens i dessa delar. Sveriges patienter är betjänta av en hälso- och sjukvård som är långsiktig och hållbar. Av samma anledning är det otillfredsställande att partierna inte har lyckats enas i fler delar.

Vi ser kommitténs förslag som ett steg på vägen. Men den har inte utfört sitt uppdrag från regeringen: ”ta fram beslutsunderlag som gör det möjligt att stegvis och långsiktigt införa ett helt eller delvis statligt huvudmannaskap för hälso- och sjukvården”. I stället anger kommittén helt sonika att det saknas parlamentariskt stöd för en mer omfattande reform.

Trots att kommitténs majoritet anför stora risker och höga genomförandekostnader för en statlig hälso- och sjukvård görs ingen jämförelse med risker och kostnader för att behålla dagens sjukvårdssystem. Trots ständigt ökande statsbidrag har dagens decentraliserade system stora svårigheter att klara sjukvårdens utmaningar. Det är också anmärkningsvärt att kommittén inte berör vad som ska hända med regionerna vid ett eventuellt förstatligande av vården.

SPF Seniorerna

Box 380 63, 100 64 Stockholm [Hornsgatan 172, 117 28]

Tel 08-692 32 50 info@spfseniorerna.se

Org nr 88 80 00-2830 Pg 607678-0 Bg 5959-0182

www.spfseniorerna.se

Kommitténs resultat beror också på begränsningar i regeringens uppdrag till den (dir. 2023:73). Uppdraget skulle bara omfatta den regionalt finansierade hälso- och sjukvården. Men därmed uteslöts tyvärr huvudmannaskapet för den kommunalt finansierade hälso- och sjukvården. Eftersom den kommunala hälso- och sjukvården inte har skärskådats lyser bedömningar och förslag med sin frånvaro. Det är väldigt olyckligt eftersom verksamheten över tid har ökat i omfattning och i dag har mycket stor betydelse för landets seniorer. Inte minst gäller det alla multisjuka och sköra äldre.

Patienterna är förlorarna om allt fortsätter ungefär som tidigare: ojämlik vård i olika delar av landet, köer till specialistvård eller operationer, dålig läkarkontinuitet, vårdplatsbrist och bristfällig koordination mellan olika vårdnivåer.

Våra tre nordiska grannländer har lyckats genomföra omfattande reformer inom hälso- och sjukvården under 2000-talet, med en statlig finansiering och mer nationell styrning av sjukvården. I Norge skedde detta 2002, i Danmark 2007 och senast i Finland 2023. I både Norge och Danmark märks positiva effekter på bland annat en mer jämlik vård och kortare vårdköer.

I den internationella enkätundersökningen *International Health Policy Survey* (IHP) för 2023 kartläggs hur befolkningen i tio länder upplever hälso- och sjukvården i sina respektive länder. Sverige presterar sämre än genomsnittet bland de deltagande staterna vad gäller kontinuitet, personcentrering och tillgänglighet. Norge placerades främst och Sverige hamnade på sjunde plats av elva deltagande länder när enkäten gjorde 2021 (Norge deltog ej 2023).

3.2 Kommitténs bedömning av ett delvis statligt huvudmannaskap för hälso- och sjukvården

SPF Seniorerna delar kommitténs bedömning att det i ett hälso- och sjukvårdssystem med tre huvudmän finns risk för nya samverkansutmaningar och gränsdragningar som inte skulle medföra positiva effekter för patienterna.

Tre huvudmän skapar troligen fler onödiga administrativa hinder med in-effektiviteter och en svåröverskådlig organisation som resultat. Det får till följd att patienter får svårt att ha tillgång till en god och likvärdig vård, vilket riksdagen har beslutat att befolkningen ska ha rätt till.

3.4 Kommitténs bedömning av ett utökat statligt ansvar för hälso- och sjukvården

SPF Seniorerna delar kommitténs bedömning att

- det finns omotiverade skillnader mellan och inom regionerna i fråga om tillgång till vård och behandling,
- staten bör ta ett utökat ansvar för ett antal områden och frågor i hälso- och sjukvården, samt att
- staten bör ta ett större ansvar och därmed stärka sin styrning av

kompetensförsörjning, läkemedel, vaccinationer, screening, rättspsykiatrisk vård och luftburen ambulanssjukvård och luftburna sjuktransporter.

I dag existerar omotiverade skillnader mellan regionerna vad gäller tillgång, prissättning och kallelser för cancerscreening och vaccinationer, liksom till läkemedel. Detta drabbar många äldre invånare och strider mot hälso- och sjukvårdslagens krav om en vård på lika villkor för hela befolkningen och som ges först till den som har det största behovet av hälso- och sjukvård.

3.4.2 Kompetensförsörjning

SPF Seniorerna stöder kommitténs förslag att staten bör ta ett utökat ansvar för hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjning och regeringen bör se över de närmare formerna för detta.

Vi vill också lyfta vikten av fort- och vidareutbildning för hälso- och sjukvårdens alla professioner. Detta gäller inte minst för undersköterskor, Sveriges största yrkeskår, och för sjukvårdsbiträden. Bemanningssituationen är på många håll mycket ansträngd och brist på personal ligger bakom många nedstängda vårdplatser runtom i landet. Möjlighet till vidareutbildning kan vara en nyckelfaktor för att behålla och attrahera ny personal till både hälso- och sjukvården och äldreomsorgen.

3.4.3 Läkemedel

SPF Seniorerna stöder kommitténs förslag att

- en utredning bör tillsättas för att se över hur statens ansvar för läkemedel och särskilt finansieringen och styrningen kan utökas och stärkas, samt att
- regeringen även på kort sikt bör vidta åtgärder för att säkerställa en jämlik tillgång till vissa särskilda läkemedel.

För många äldre är läkemedel en hög utgiftspost och viktiga läkemedel kan ibland saknas i den egna regionen. Skillnader mellan regionerna vad gäller kostnader och tillgänglighet bör snarast elimineras.

De äldsta invånarna får oftare felaktig behandling och får i lägre grad tillgång till de nyaste läkemedlen. SPF Seniorerna visade i sin rapport *Nya och bättre läkemedel – men inte för alla* att detta mönster också gäller vid läkemedelsbehandling av förmaksflimmer. Till det ska läggas att de allra äldsta patienterna fortfarande får läkemedel som av Socialstyrelsen definierats som ”preparat som bör undvikas om inte särskilda skäl föreligger”.

3.4.4 Vaccinationer

SPF Seniorerna stöder kommitténs förslag att staten bör ta ett utökat ansvar för vaccinationer genom de nationella vaccinationsprogrammen.

I dag erbjuds bara ett enda nationellt särskilt vaccinationsprogram för äldre: vaccination mot pneumokocker för den som fyller 75 år. Samtidigt varierar det stort vilka vaccinationer som regionerna erbjuder, till vilken kostnad eller om de är kostnadsfria, och om man får en kallelse eller inte. I några regioner ges vissa vaccinationer gratis, i andra måste äldre betala. Konsekvensen av detta är en låg täckningsgrad – under Världshälsoorganisationens rekommendation på 75 procent (för influensa). Med ett nationellt vaccinationsprogram får man samma möjligheter, oavsett i vilken region man råkar bo.

Folkhälsomyndigheten föreslog redan för drygt nio år sedan nationella program mot influensa och pneumokock. Därför är det glädjande att kommittén nämner vaccination mot influensa och pneumokocker. Till ett nationellt vaccinationsprogram för äldre vill vi även se vaccination mot bältros, RS-virus och covid-19.

3.4.5 Screening

SPF Seniorerna stöder kommitténs förslag att staten bör ta ett utökat ansvar för screening och att en utredning bör tillsättas med uppdrag att närmare utreda formerna för detta.

I dag erbjuds nationella screeningprogram för att upptäcka bröstcancer, livmoderhalscancer och tjock- och ändtarmscancer. I övrigt rekommenderar Socialstyrelsen regionerna att erbjuda screening för bukaortaaneurysm och organiserad testning av prostatacancer.

SPF Seniorerna visade i sin rapport *Åldersdiskrimineringen i screeningprogram måste upphöra – livet är betydelsefullt oavsett ålder* att variationen är stor mellan regionerna. Medicinsk vård och behandling ska utgå från individuella behov – inte från kronologisk ålder. Åldrandet är individuellt och därför ska en individuell bedömning göras om vilka insatser som behövs. Screeningsprogram bör genomföras utan åldersbegränsning.

3.4.6 Rättspsykiatrisk vård

SPF Seniorerna stöder kommitténs förslag att

- statens ansvar för den rättspsykiatriska vården bör stärkas,
- staten bör ta finansieringsansvaret genom att lämna ersättning till regionerna för de patienter som vårdas i den rättspsykiatriska vården, samt att
- regeringen bör tillsätta en utredning med uppgift att lämna förslag på hur statens systemansvar och befogenheter samt styrning av rättspsykiatrisk vård framöver kan utvecklas i syfte att stärka vården kvalitet och innehåll.

3.5 Kommitténs bedömningar och förslag om stärkt och förbättrad statlig styrning

SPF Seniorerna stöder kommitténs förslag att

- den statliga styrningen bör renodlas mot normering och antalet styrformer bör begränsas, och att det bör tillsättas en utredning om hur och på vilka områden detta ska genomföras,
- staten bör vidta åtgärder gentemot regionerna för ökad regelefterlevnad och för att stärka patientens ställning.

Vi välkomnar ökad statlig styrning av hälso- och sjukvården med målet att utjämna skillnader mellan regionerna i tillgänglighet, likvärdighet och jämlikhet, så att patientens ställning stärks.

Åtgärder som skulle stärka såväl patientens ställning som öka regelefterlevnaden är bland andra information till patienterna om deras rättigheter och möjligheter att välja i olika avseende, bättre uppföljning, information och kunskap om regionernas insatser, samt stärkt tillsyn och utökade sanktioner.

Långsiktiga förutsättningar är viktiga så regionerna vet vad de har att förhålla sig till. Ekonomiskt svaga regioner missgynnas av statsbidrag som kräver gediget ansökningsförfarande eftersom de saknar tillräcklig administrativ kapacitet. Ekonomiska sanktioner kan ha begränsad effekt gentemot regioner som befinner sig i ett ekonomiskt bekymmersamt läge.

I detta ärende har SPF Seniorernas arbetsutskott beslutat. Martin Engman, samhällspolitisk chef, har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också sakkunniga Aase Wisten och Thony Björk deltagit.

Maria Larsson
Förbundsordförande

SPF Seniorerna är en av Sveriges största ideella organisationer med närmare en kvarts miljon medlemmar i cirka 750 föreningar över hela landet, samt Sveriges äldsta seniororganisation, bildad 1939. Förbundet är verkligt partipolitiskt och religiöst obundet och organiserar alla som har någon form av pension och deras partner.